

SUOMI 100 #SOSIAALITYÖ #SOSIAALIPOLITIikka

Pääkirjoitus

Janus

Tänä vuonna vietetään Suomen itsenäisyyden juhlavuotta. Juhlavuosi on herättänyt kiinnostusta menneisyyttä kohtaan ja antanut oivan tilaisuuden keskustella monipuolisesti yhteiskuntamme onnistumisista ja kipeistäkin asioista. Tilastokeskus on listannut asioita, joissa Suomi on maailman kärjessä: vakain maa, turvallisin maa, riippumattomin oikeuslaitos, paras hallinto, vähiten järjestäytyntä rikollisuutta, paras sosiaalisen kehityksen ja inhimillisen hyvinvoinnin maa. Suomalaiset ovat maailman lukutaitoisimpia ja peruskoulutus on maailman parasta. Pääosin suomalaiset voivat hyvin. Tämä ei kuitenkaan poista satavuotisessa Suomessa huolta siitä, että osa kansalaisista joutuu kohtuuttomiin tilanteisiin esimerkiksi taloudellisten valtasuhteiden takia.

Millaiset ”sosiaalikasvot” Suomella oli vuonna 1917? Keiden Suomea nyt juhliitaan ja keiden tarinat ovat kiinnostavia?

Vuonna 1917 lapsia syntyi 81 046. Vastasyntyneellä pojalla elinajanodote oli 43 ja työllä 49 elinvuotta. Ensimmäisenä elinvuotenaan lapsista kuoli noin 12 prosenttia. Imeväiskuolleisuus oli jonkin verran yleisempää kaupungissa. Suurin osa väestöstä asui maaseudulla ja maan sisäinen muuttoliike suuntautui pääkaupunkiin. Helsingin väkiluku oli 187 000 asukasta, Turun 56 000, Tampereen 46 000 ja Kuopion noin 18 000 asukasta. Asukkaita Suomessa oli 3,1 miljoonaa, joista puolet alle 25 vuotiaita.

Luku- ja kirjoitustaitoisia oli noin 52 % koko väestöstä, mutta kokonaan lukutaidottomia vain alle prosentti. Oppivelvollisuus tuli voimaan 1920-luvulta alkaen. Ammatillista koulutusta oli tarjolla rajoitetusti, joten vain pieni osa ikäluokastaan jatkoi opiskeluaan kansakoulun jälkeen. Naisten oli mahdollista opiskella emäntä-, karjanhoito- ja meijerikouluissa sekä hoiva-aloilla diakonissaksi, sairaanhoitajaksi ja kätilöksi. Miehillä suunnattuja koulutuksia oli lähinnä maatalousoppilaitoksissa. Oppikouluja oli 134 ja lukuvuonna 1917–18 oppikoulua kävi 22 000 oppilasta. Tyttöjen osuus oli 46 %. Ylioppilastutkinnon suoritti 1165 kokeilasta, joista 60 % oli miehiä. Monet pitivät tuolloin ylioppilaiden määrää liian suurena; ylikoulutettujen määrään pelättiin kasvavan.

Suomi oli maatalousmaa: maa- ja metsätaloudesta toimeentulonsa sai reilut 66 % ja teollisuudesta noin 12 % työllisistä. Julkisen sektorin osuus työllistäjänä oli pieni: virkamiehiä, poliiseja ja pappeja oli vähän yli prosentti työkäisestä väestöstä. Terve-

ydenhoidosta sai elantonsa 0,4 ja opetustoimesta 0,7 prosenttia. Valtion budjetissa suurin kuluerä oli valtionrautateiden rahoitus, jonka osuus budjetista oli viidesosa. Toiseksi suurin oli koulutukseen ja sivistykseen käytetyt varat: noin 12 %.

Sosiaalitoimituskunta keskittyi kurjuuden torjumiseen. Katse kohdistettiin köyhiin, irtolaisiin, alkoholistien huoltoon, lastensuojeluun ja raittiuden edistämiseen. Sosiaalivakuutuksen jälkeenjääneisyys ja kehittämistyön välttämättömyys tiedotettiin.

Kelan tutkimus on valinnut satavuotiaan Suomen kymmenen merkittävintä yhteiskuntapoliittista uudistusta. Hyvinvointivaltion rakensivat nämä sosiaaliturvan innovaatiot: Köyhäinhuoltolaki 1922, Kansaneläkelaki 1937 ja sen uudistus 1956, Lapsilisälaki 1948, Sosiaalivakuutuslaki 1964, Kansanterveyslaki 1972, Opintotukilaki 1972, Päivähoitolaki 1973, Toimeentulotuen siirto Kelaan 2017 ja Perustulokeilu 2017–18.

Vuonna 2017 lapsia on syntynyt vähemmän kuin edellisvuonna, jolloin syntyi 52 814 lasta (12/2016). Vastasyntyneellä pojalla elinajanodote on 78,4 ja tytöllä 84,1 vuotta. Imeväiskuolleisuus on noin kaksi promillea. Syntyneitä on vähemmän kuin kuolleita, joten väestö on kasvanut ulkomailta suuntautuneen muuttoliikkeen ansioista. Suurin osa väestöstä asuu maan etelä- ja lounaisosissa. Helsingin väkiluku on noin 628 000, Tampereen 225 000, Turun 186 000 ja Kuopion 112 000. Suomen väkiluku on noin 5,5 miljoonaa.

Luku- ja kirjoitustaito ovat itsestäänselvyyksiä Suomessa syntyneillä. Haasteena on maahan saapuneiden suomen kielen opetus osana kotoutumista. Ylioppilastutkinnon suoritti keväällä 2017 yhteensä 26 714 kokeilasta. Tohtorintutkintoja valmistui viime vuonna 1900, joista naisten osuus oli 57 %. Aika ajoin tohtorintutkintojen määrästä on keskusteltu huolestuneena työllistymisen ja työelämärelevanssin näkökulmista. Pelätään ylikoulutettujen määrää. Suomi on palvelualojen maa: palvelualoilta ja hallinnosta saa toimeentulonsa noin 74 % työllisistä, teollisuudesta noin 22 % ja maa- ja metsätaloudesta neljä prosenttia.

Vuonna 2017 ajankohtaisina yhteiskunnallisina kysymyksinä tutkimuksissa ja keskustelussa ovat muun muassa: köyhyys, lapsiköyhyys, perusturvan puutteet, huono-osaisuus, työvoiman tarjonnan riittävyys ja osaaminen, työttömyys, koulutusleikkauksen vaikutukset, sosiaali- ja terveystalouden reformi, eriarvoisuus ja yksinäisyys.

Hyvinvointivaltio ei tullut valmiiksi eikä se kestä itsestään pystyssä, vaikka onkin jäyhä instituutio. Käymme joka päivä taistelua tulkinnoista: kenen tarpeet ovat tärkeitä, keille etuudet kuuluvat, mitä on tasa-arvo? Yksi perustava oivallus vaikuttaa nykyään hukkuneen: tasa-arvo ei ole jotain, mitä harjoitetaan, jos siihen on varaa. Päinvastoin: tasa-arvo on hyvinvoinnin tavoittelemisen keino. Meillä on tuskin varaa hylätä tätä keinoa.

Tässä lehdessä on kolme tutkimusartikkelia. Noora Elonen, Jukka Niemelä ja Antti Saloniemi analysoivat aktivointia ja pitkäaikaistyöttömien monenlaista toimijuutta. Tutkijat tunnistivat kolmentyyppistä aktiivisuutta: ensimmäisessä päämääränä takaisin työhön avoimille työmarkkinoille, toisessa toimijuus näyttäytyy siirtymisenä työllisyyspalveluista toiseen ja kolmannessa aktiivisuuden tyyppinä on toimijan mielekkään elämän rakentuminen työelämän ulkopuolelle. Toisessa tutkimusartikkelissa Rosi Enroos, Tarja Heino, Susanna Helavirta, Riitta Laakso ja Tarja Pösö tarkastelevat lastensuojelua aikatietaisesti. Tutkijat tuovat keskusteluun erittäin vähän tutkitun kysymyksen: huostaanotetun lapsen ja lastensuojelujärjestelmän suhteet elettyyn aikaan. Eletty ja institutionaalinen aika kulkevat erilaisissa rytmeissä. Suhde aikaan on kontekstisidonnaista sekä jännitteistä ja sensitiivistä. Kolmannessa artikkelissa Katri Toivonen ja Ritva Nätkin pureutuvat hoivan vastaanottamisen merkitysulottuvuuksiin. Puhuttelevina analyysin tuloksina tutkijat ovat tunnistaneet neljä repertuaaria: vaimohallitsijarepertuaari, pärjäämisen repertuaari, huolirepertuaari ja mykkyysserepertuaari. Hoivan vastaanottamisen merkitykset vaihtelevat luonnollisesta oudoksi koettuun ja aktiivisesta passiiviseen, riippuen esimerkiksi hoivan antajan ja saajan sukupuolesta sekä hoivan luonteesta.

Eeva Jokinen ja Aini Pehkonen

KIRJALLISUUS:

- Kelan tutkimusosasto (2017) Nämä 10 uudistusta rakensivat hyvinvointivaltion. Sosiaalivaikutus 3/2017. Helsinki: Kela.
- Tilastollinen päätoimisto (1918) *Suomen tilastollinen vuosikirja 1917. Annuaire statistique de Finlande 1917*. Helsinki: Suomen tilastollinen päätoimisto.
- Tilastokeskus (2017) *Suomi lukuina 2017*. Helsinki: Tilastokeskus.